

ĮTERPINIAI, JŲ AIŠKINIMAS JONO JABLONSKIO GRAMATIKOS DARBUOSE

ĮVADAS

Įterpiniai – lietuvių kalbos sakinio sintaksės ir tos sintaksės aprašo pašalio dalykas. Tačiau be jų aptarimo sakinio sintaksės aprašas būtų ne tik neišsamus, bet ir nebaigtas. Ir visiškai nesvarbu, kaip jie bus pavadinti ir vadinami: ar tradiciškai *įterpiniais*, ar vokiečių, anglų kalboms, kur kitokia nei lietuvių kalbos sakinio narių formaliųjų ryšių raiška, tinkančiais terminais ir sąvokomis *Satzadverbiale*, *Sentence adverbs* – *sakinio prieveiksmiais* (žr. Holvoet, Pajėdienė 2005: 107 ir kt.), ar iš klasikinės retorikos paveldėtu terminu *parentezė* (žr. Koženiauskienė 2001: 176 ir kt.; Rulíková 1973). Dabar akivaizdu, kad įterpiniai, nepriklausydami sakinio branduoliui, priskiriami sakinio kaip pasakymo pakopai, įsiterpia į įvairius sakinio ir net teksto rangus – tai ir modalumo formavimo priemonė, ir sakinio diskursiškumo išraiškos elementai, o tekste – ir sakinio kohezijos, t. y. gramatinio rišlumo, priemonė.

Kad suprastume, koks buvo ir kokią reikšmę turėjo įterpinių aprašas Jono Jablonskio gramatikos darbuose, reikia bent glaustos lietuvių kalbos sintaksės tyrinėjimų istorijos apžvalgos – kas iki J. Jablonskio buvo pasakyta apie įterpinius.

1. Lietuvių kalbos gramatikose iki J. Jablonskio kokio nors įterpinių aprašo nebuvo. Ne lietuvių kalba parašytose gramatikose – net Augusto Schleicherio, Fridricho Kuršaičio – paties sakinio aprašo maža tebuvo; sintaksės dalykai buvo išdėstomi vadinamuoju kalbos dalių sintaksės principu (plg. Būda 1987: 13 ir kt.). Bet pirmi pavyzdžiai, dabar laikomi įterpiniais, jau rodėsi. Pavyzdžiui, A. Schleicheris, aptardamas prielinksni *anot*, vartojamą tik įterptinėse konstrukcijose, rašė: „*anot* reikšmė man yra neaiški; jis

(t. y. *anot.* – G. A.) vartojamas tokiuose junginiuose: *anot tevo, anot jo zodzo*“ (Schleicher 1856: 280).

2. Lietuvių kalba išleistuose gramatikos aprašuose – Antano Baranausko (1896), Petro Gražbylio (Povilo Januševičiaus) (1905), Adomo Stuobrio (1906) – nors įterpiniai neaprašomi, bet skyrybos dalykų skyreliuose pasirodo pirmi terminai, kuriais įvardijama tai, kas dabar vadinama įterpiniais. Būtent: *žodžiai įmestiniai, sakynei įmestiniai* (A. Baranauskas); *žodžiai įmesti, sakynjai įbrukti* (Gražbylys-Januševičius); *įtalpiniai žodžiai ir sakyniai* (Adomas Stuobris). Tie terminai su ekspresyviais derinamaisiais dėmenimis nei ilgesnį laiką tvėrė, nei kuris iš jų prigijo.

Tad visa – ir įsitvirtinusių terminų, ir įterpinių kaip sakinio sintaksės vienetų aprašo – pirmumas priklauso Jonui Jablonskiui.

ĮTERPINIŲ PATEIKIMAS JONO JABLONSKIO GRAMATIKOS DARBUOSE

Iš Jono Jablonskio gramatikos darbų (t. y. vadovėlių) įterpiniai, savaime suprantama, išsamiausiai yra aprašyti 1911 m. *Lietuvų kalbos sintaksėje*. 1901 m. *Lietuviškos kalbos gramatikoje*, kurios parašymo ir išleidimo istorija lietuvių kalbotyroje visuotinai žinoma, apie įterpinius žinių nėra: kaip aprašomas objektas jie nepateko į skyrių „Keli sintaksio įstatymai“ (žr. Jablonskis 1957: 158–177), nes tame skyriuje nesiekta pateikti sisteminio, kad ir glausto lietuvių sintaksės aprašo, o norėta paliesti „tiktai svarbiausius gramatikos klausimus“, beje, dar ne jablonskinės gramatikos, o ankstesnių kalbamokslų principais remiantis. Nors yra skyrius „Keli žodžiai apie gramatikos rašybą“, bet nė neužsiminta apie skyrybą – vadinasi, ir šiuo keliu į 1901 m. gramatiką įterpiniai negalėjo patekti. (Net ir *Lietuvų kalbos sintaksėje* (p. 102) J. Jablonskis teigė: „Skiriamieji ženklai ir jų mokslas, tiesą sakant, yra ne tiek sintaksės, kiek rašybos dalykas“, – šitaip jis pabrėžė, kad rašyba ir skyryba sudaro žinių apie kalbos reiškimą raštu vienumą.)

Tai, kas apie įterpinius J. Jablonskio parašyta „Pirmųjų sintaksės dalykų“ skyriuose ir skyrybos dalykų aprašuose, kurie yra 1922 m. (ir 1919 m.) *Lietuvių kalbos gramatikoje* ir 1925 m. *Lietuvių kalbos vadovėlyje*, atliekant tyrimą, buvo palyginta su 1911 m. *Lietuvų kalbos sintaksės* atitinkama medžiaga. Ir prieita prie išvados: tiek gramatikoje, tiek vadovė-

lyje apie įterpinius J. Jablonskis pateikė, jo akimis, svarbiausius dalykus, imdamas juos iš *Lietuvų kalbos sintaksės*. Tik viena smulkmena: 1922 ir 1925 m. gramatikos darbuose jis jau nebevartojo priešdėlio *in-* terminų dėmenyse *interptinis, interptiniai* – tuos dėmenis jis jau pateikė su priešdėliu *į-* (žr. Jablonskis 1957: 412–413). Taigi tolesnės analizės objektas yra tai, kas apie įterpinius J. Jablonskio yra parašyta 1911 m. *Lietuvų kalbos sintaksėje*.

TERMINAI, KLASIFIKACIJA IR ĮTERPINIŲ VIETA SINTAKSĖS APRAŠE

J. Jablonskis vientisinio termino *įterptiniai* nevartojo – jis, kaip jau užsiminta, vartojo sudėtinius terminus su derinamuoju dėmeniu *įterptinis*. Labiausiai jo išskirtas terminas *įterptiniai sakiniai*. Iš paaiškinimo, kad „yra ne vien sakinių interptinių, yra interptinių ir atskirųjų pasakymų, žodžių“ (*Lietuvų kalbos sintaksė*, p. 76; toliau vartojama santrumpa S 1911), galima aiškiai numanyti terminus *įterptiniai žodžiai* ir *įterptiniai pasakymai*. Šie terminai turi klasifikacinę reikšmę. O įterptinių reiškinių klasifikacija iš tikrųjų yra dvinarė: 1) įterptiniai sakiniai, 2) įterptiniai pasakymai ir žodžiai. Tai, kad antros rūšies dvejopus įterpinius J. Jablonskis ėmė kaip vienumą, rodo jį jautus, kad įterptiniai pasakymai, kurie pagal dabartinį aiškinimą laikomi apstabarėjusiais, yra artimi įterptiniams žodžiams.

Savitas dalykas – kaip J. Jablonskis įkomponavo įterpinius į sintaksės aprašą. Įterptiniams jis suteikė labai svarbų, kad ir formalų, statusą: šalia sakinių *prijungimo, sujungimo, sutapimo* (dabar – sakiniai su vienaarūšėmis sakinio dalimis) dėjo sakinių *interpimą*. Vadinasi, sakiny su įterpiniu, kalbininko supratimu, yra sudėtinis sakiny. Tai jis yra aiškiai pasakęs: „Sudėtiniame sakinyje skiriame: 1) sakinių prijungimą, 2) sakinių sujungimą, 3) sakinių sutapimą ir 4) sakinių interpimą.“ (S 1911: 87).

Tačiau, kita vertus, pačiame sintaksės apraše įterptiniai yra ne „Sakinių sudėstymo“, t. y. ne sakinių gramatinių tipų aprašo, skyriuje, o išsamiai aptarti skyriuje „Kiti sakinių savotiškumai ir jų įvairybės“. Ir aptarti jie pirmi, tik po jų eina *tiesioginė kalba*, jos atmainos *atmintiniai sakiniai* ir *pasakojamoji*, arba *netiesioginė kalba*, vadinamoji *dalyvių kalba*. Taigi atsargiai galima teigti J. Jablonskį jautus įterpinius esant ir vientisinio sakinio ar apskritai sakinio kaip kalbos vieneto, ir pašalio dalyku.

ĮTERPINIŲ SAMPRATA

Iš apibūdinimo (apibrėžtimi vargu ar galima vadinti) matyti, kad J. Jablonskis įterpinius suprato labai plačiai ir šiek tiek prieštaringai. Apibūdinimas gerokai priklauso nuo to, kad ir terminu jis pirmiausia pabrėžė įterpinius esant sakinius, ir sakinius su įterpiniais laikė, kaip minėta, sudėtiniais. „Nepriklausomasis sakinyš, kad, būdamas interptas į kitą, neturi su juo gramatikos jungties (t. y. gramatinio ryšio. – G. A.) ir įneša į visą pasakymą šioki-toki minties paaiškinimą, pažymėjimą, susiaurinimą, – vadinasi interptinis sakinyš“, – štai šitaip J. Jablonskis apibūdino (na, apibrėžė) įterpinius. Tiesa, tuoj pat dar pridūrė, kad „interpjami ir šiaip jau pasakymai ir atskirieji žodžiai“ (S 1911: 76). Dėl tokio teiginių nederėjimo nėra nieko paaiškinęs. Kaip pats teigė – rėmėsi ano meto „paprastaisiais sintaksės vadovėliais“. O, pavyzdžiui, rusų kalbininkai Dimitrijus Ovsianiko-Kulikovskis, vėliau ir Aleksandras Peškovskis nurodė įterptinius žodžius ir posakius esant arba nebaigto sakinio, arba sutrumpėjusio sakinio elementais. Taigi, atsargiai teigiant, pagrindinis J. Jablonskio įterpinių apibūdinimas atrodytų lyg ir prieštaringas.

J. Jablonskio nurodyta, kad įterpiniai yra, dabartiškai kalbant, tik šalutinis dalykas – jie neišreiškia sakiniu pasakomo turinio dalykų. Apie tai kalbininkas rašo: „Interptinis sakinyš lengva kartais ir visai išleisti, ir tas išleidimas nė kiek nemaino sintaksės pilnaties prasmės. Pasakymas: „Tu, sako, vakar mieste buvęs“ reiškia tiek pat, kiek ir sakinyš „Tu vakar mieste buvęs.“ (S 1911: 78). Žinoma, tokia pavyzdys, palydėtame aiškinamuoju žodžiu „kartais“, įterpinys *sako* dubliuoja, J. Jablonskio terminu tariant, *dalyvojų kalbą*. Bet kaip sakinio turinį ir prasmę modifikuoja įterpiniai, jis nesiėmė aiškinti.

Iš šių dienų lietuvių kalbos sintaksės aprašų žiūrint, J. Jablonskis pateikė savitą plačiąją įterpinių sampratą. Įterpinių sampratos ir įterpinių kaip konkrečių sakinio sintaksės elementų apimtį platumą lėmė tai, kad tuomet, kai savo gramatikos darbus rašė J. Jablonskis, įsigalėjo formalioji gramatikos kryptis (tiesa, jis liko ištikimas loginei gramatikos kryptčiai). Dėl šios priežasties gramatikų autoriai mažą dėmesio skyrė kalbos reiškinių semantikai. Tas polinkis akivaizdus ir J. Jablonskio gramatikos darbuose. Todėl ir įterpinių semantiką, arba reikšmes, kaip buvo matyti iš pateikto apibūdinimo, nurodė labai apibendrintai ir apytikriai: „įneša į visą pasakymą šioki-toki minties paaiškinimą, pažymėjimą, susiaurinimą“. Negana to, tas apibūdi-

mas neatspindi J. Jablonskio pirmiausia pateiktų būdingiausių lietuvių kalbos įterpinių – *sako, girdi, vadinasi, rodos, regis, žiūrėk, matyti, anot* (ko nors) ir pan. – reikšmių. Plg. pateiktus pavyzdžius (S 1911: 76–78) su šiais būdingiausiais lietuvių kalbos įterpiniais: „*Dabar eikit, sako, „namo“, „paskui“, girdi, „surasim, kas čia kaltas“. Tu, regis, nebuvai tą dieną nė iš namų išvažiavęs. Priėjo višta, kiaulė arba koks galvijai – žvirbliui nė motais, lesa sau gretymais su jais ir dar, žiūrėk, ant nugaros atsistos. Tu nieko, matyti, iš to nelaimėsi. Tuomet ir žmonių, matai, nedaug buvę. Reikėjo „pačiupinėti“, anot motynos, ir nebebūtų lindęs. Reikėtų jam, vienu žodžiu, galas padaryti* ir pan. J. Jablonskis, kitaip nei buvo daroma vėlesniuose lietuvių kalbos sintaksės darbuose, nė nebandė įterpinių skirstyti ar kaip nors juos aptarti pagal reikšmes.

Iš gramatinių įterpinių požymių svarbu dar tai, kad J. Jablonskis nurodė įterpinius turint laisvą trejopą poziciją: „Interptiniai sakiniai gali stovėti dažnai ir kitų sakinių gale ir pradžioje, ne tiktai viduryje.“ (S 1911: 78). Taigi interpozicija – būdingiausia įterpinių vieta. Bet kas lemia įterpinių poziciją, nuo ko ji pareina, – kaip ir daugelis vėlesnių sintaksininkų, neišskiriant nė dabartinių, – nepaaiškino.

SAVITI ĮTERPINIAI

Labai apibendrintas įterpinių reikšmių apibūdinimas, dar kaip reikiant neįžvelgus įterpiniais einančių žodžių, posakių ir net sakinių apstabarėjimo, leido J. Jablonskiui prie įterpinių šlieti tokias konstrukcijas, kurios netiko kitose sintaksinių reiškinių grupėse, o su įterpiniais susijusios tik tiek, kad rašytiniame sakinyje išskiriamos skyrybos ženklais, o sakytiniame – akivaizdu – raiškesnėmis ar blankesnėmis pauzėmis. Todėl tarp įterpinių atsirado konstrukcijos su *be*: *Buvo septyni vyrai, be Petro. Be šių išrodymų, buvo daugybė ir kitų, dar didesnių. Lietuvoje, be lietuvių, gyvena dar lenkų, rusų (baltųjų ir didžiųjų), žydų, vokiečių, nemaža latvių...* (S 1911: 78). Beje, ir dabartiniuose sintaksės, ypač skyrybos aprašuose, pirmiausia remiantis panašumu į tikrą įterpinį *be to*, šios rūšies konstrukcijos dar yra dedamos prie įterpinių. Kita vertus, ir pats J. Jablonskis dėl minėtos rūšies konstrukcijų su *be* svyravo: „Skiriamųjų ženklų“ skyriuje sakinyje *Kitų švenčių, be sekmadienių, anglai beveik neturi* konstrukciją *be sekmadienių* laikė priedėliu (žr. S 1911: 97).

Įterpiniais J. Jablonskis laikė autoriaus žodžius, įterptus į tiesioginės kalbos sakinį: „*Tu, motyn, būk prie ligonio*“, *tarė tėvas*, „*o aš važiuosiu daktaro parvežti*“. „*Dieve saugok, nereikia! – šokos Juozapas: – įversiu į duobę, ir tiek*“ (S 1911: 76). Prie įterpinių taip pat priskyrė ir tuos autoriaus žodžius, kurie nėra įterpti į tiesioginę kalbą, o eina po jos, t. y. viso sakinio pabaigoje: „*Reikia pirma nuplauti*“, *pridėjo senis* (S 1911: 76). Mokslinės lietuvių kalbos sintaksės darbuose J. Jablonskio sprendimas laikyti įterpiniais autoriaus žodžius ne tik kad nebuvo svarstytas, bet apie tai nė neužsiminta.

J. Jablonskis įterpiniais laikė, dabartiškai sakant, ir visiškai laisvus, neapstabarėjusius, net nestandartiškus, daugiausia sakinio formos pasakymus, įterptus į sakinį. Tik jų nė vieno nepateikė tarp 80 įterpinių aprašo pavyzdžių, o įdėjo „Skiriamųjų ženklų“ skyriuje kaip brūkšniais ir ypač skliaustais išskiriamas konstrukcijas, aiškiai jas vadindamas įterpiniais. Štai tie pavyzdžiai: *Vieną kartą – mergaitė jau buvo dvylikos metų – ėmę šneketies dvariškiai. Jei šaltinis mažas ir vandens jame nedaug tėra, – taip atsitinka labai dažnai, – tad geria vieni žmonės. Veikiai ateis metas, kada nė vienas vokieitis išeivis (jų išeina kas metai iš Vokietijos į Ameriką per šimtą tūkstančių), kurs ketina versties Amerikoje žemės darbu, neplauks tėnai iš Europos be narvelio su keliais arba keliolika žvirblių.* (S 1911: 100, 101). Pavyzdžių pateikimo vieta rodo, kad kalbininkas laisvų įterpiamai vartojamų konstrukcijų nelaikė tikrais įterpiniais, retais gyvojoje šnekamajoje kalboje ir jos stiliaus tekstuose.

Visų J. Jablonskio darbų nagrinėtojų ypač vertinami pavyzdžiai šiandien daug ką pasako apie rūpimą kalbos reiškinių, t. y. apie tai, kas nebuvo parašyta vadovėlių tekste. Ir sakinių su įterpiniais J. Jablonskis pateikė ne tik iš jo ypač vertinga laikytos žmonių kalbos, bet ir iš specialiosios literatūros, nors pabrėžė, kad tai daryti reikia atsargiai; taigi netiesiogiai jis kiek parodė ir specialiajai kalbai būdingus įterpinius, plg. pvz.: *Visuomenės įnamjų gyvenimas, kaip galėjęt pastebėti, buvo mums visiškai suprantamas. Jų vertimus aš, kaip sakiau, taisiau ir lyginau.* Plg. dar atskirus įterpinius: *iš tikrųjų imant, kas svarbiausia, pavyzdžiui, istorininkų (istorikų) nuomone* (žr. S 1911: 77–79). Įvairias įterptines to paties žodžio formas ir posakius su tuo žodžiu stengėsi pateikti greta, pvz.: *sako, sako Jurgis; pasakoja, pasakoją seni žmonės* ir pan.

Iš J. Jablonskio pateiktų pavyzdžių ką ne ką galime spręsti apie įterpinių kitimą, nors beveik visas kalbos raidos šimtmetis ne ką teparodo. Štai

dabar turime tik *galbūt*, *turbūt*, o J. Jablonskio laikais būta net įterpiamai vartojamų variantų: 1) *gali būti*, *turi būti*; 2) *gali būt*, *turi būt*; 3) *gal būti*, *tur būti* ir 4) *gal būt*, *tur būt* – pastarieji anų trijų variantų fone buvo suvokiami kaip dvižodžiai. Plg. pvz.: *Dar, gali būt (turi būt), svečių suvažiuos*. J. Jablonskis yra užfiksavęs dabar tik iš *Lietuvių kalbos žodyno* žinomą prielinksnio formą *anote: Ką tas „pasileidėlis“, anote tėvo, man padarys!* (S 1911: 77).

Ilgą laiką J. Jablonskio nustatyta įterpinių samprata, pavyzdžiai iš jo pateiktos gausios medžiagos (80 sakinių su įterpiniais) buvo perkeliama visiškai arba nedaug ką tepakeitus į gausius to meto mokykloms parašytus lietuvių kalbos sintaksės vadovėlius.

*

Į J. Jablonskio įterpinių aprašą akivaizdžiai remiasi ir dvi skirtingos mokslinės dabartinės lietuvių kalbos įterpinių sampratos. Tai siauroji samprata, išdėstyta akademiniuose lietuvių kalbos sintaksės aprašuose (LKG III 1976: 701–713; DLKG 1997: 641–644), – čia įterpiniais laikomi apstabarėję, standartiški, apibrėžtą reikšmių kiekį turintys žodžiai ir posakiai; laisvosios įterptinės konstrukcijos, kurios yra „nesisteminis šnekos plano reiškiny“ (DLKG 1997: 645), vadinamos įspraudais (tokia koncepcija yra paremti ir šio straipsnio autoriaus įterpinių tyrinėjimai). J. Jablonskis, akivaizdu, linko į siaurąją įterpinių sampratą, bet, būdamas atidus sintaksės medžiagai, pateikė ir tokių įterpinių pavyzdžių, kurie daugiau ar mažiau leido susiformuoti plačiajai įterpinių sampratai – jos svarbiausias skiriamasis bruožas yra ne tiek tai, kad nuo įterpinių neatribojami įspraudai, o tai, kad skiriamai ir su sakinio žodžiais gramatiškai susiję įterpiniai (žr. Balkevičius 1963: 267–281; Labutis 2002: 343–353).

IŠVADOS

1. Jonas Jablonskis savo gramatikos darbuose įterpinius aptarė ne kartą (1911, 1919 ir 1922, 1925 m.), o išsamiausiai – 1911 m. *Lietuvų kalbos sintaksėje* specialiaame skyriuje; šiek tiek papildomų žinių apie įterpinius yra šio leidinio „Skiriamųjų ženklų“ skyriuje. Dėdamas sutrumpintus įterpinių aprašo variantus į vėlesnius gramatikos darbus, kalbininkas nei įterpinių sampratos, nei iliustracinės medžiagos nė kiek nekeitė.

2. Įterpinius J. Jablonskis prilygino sudėtinio sakinio predikatiniais dėmenims (dabartinis terminas), sakinius su įterpiniais jis laikė sudėtiniais, nors pačius įterpinius aptarė kaip sakinių *savotiškumą*, jų *įvairybę*. Pačius įterpinius taip pat apibūdino kaip sakinius (t. y. sudėtinių sakinių predikatinius dėmenis).

3. Be sakininės, įterpinių apibūdinime J. Jablonskis nurodė ir kitokią įterpinių formą – *pasakymų* ir *atskirųjų žodžių*. Apibūdindamas įterpinius, išskėlė šiuos jų skiriamuosius gramatinius požymius: gramatikos jungties (t. y. gramatinio ryšio) su kitais sakinio žodžiais neturėjimą, laisvą trejopą poziciją sakinyje, galimybę išleisti įterpinius iš sakinio (pašališkumas). Labai menkas dėmesys įterpinių reikšmėms buvo prielaida šalia vyraujančių būdingų lietuvių kalbos įterpinių grupės pateikti tokius sakinio elementus, kurie, kaip ir įterpiniai, turi intonacinio ir punktuacinio išskyrimo (to tiesiogiai J. Jablonskis neįvardijo) požymį.

4. J. Jablonskis aprėpė ir pavyzdžių kiekiu, jų pateikimo būdu išryškino lietuvių kalbos įterpinių inventoriaus branduolį, į kurį remiasi ir dabartinė siauroji įterpinių samprata. Prie įterpinių šliedamas įvairias kokią nors įterpimo žymę turinčias konstrukcijas, kalbininkas sudarė plačiosios įterpinių sampratos kūrimo prielaidą.

LITERATŪRA

- Balkevičius J. 1963: *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Būda V. 1987: *Lietuvių kalbos prijungiamieji sakiniai: tyrimo istorija*, Vilnius: Mokslo.
- DLKG 1997: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Red. V. Ambrazas. 3-iasis patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Holvoet A., Pajėdienė J. 2005: Aplinkybės ir jų tipai. – *Lietuvių kalbos gramatikos darbai 3. Gramatinių funkcijų tyrimai*. Red. R. Mikulskas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Jablonskis J. 1957: *Rinktiniai raštai*. Sud. J. Palionis, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Koženiauskienė R. 2001: *Retorika: iškalbos stilistika*. 2-asis patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Labutis V. 2002: *Lietuvių kalbos sintaksė*. 3-iasis patais. leid., Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- LKG III 1976: *Lietuvių kalbos gramatika 3. Sintaksė*. Vyr. red. K. Ulvydas, Vilnius: Mokslo.

S 1911: *Rygiškių Jono Lietuvų kalbos sintaksė* 1, Seinai: Laukaičio, Dvaranausko, Narjausko ir B-vės spaustuvė.

Rulíková B. 1973: *Parenteze v současné češtině*, Praha: Academia.

Schleicher A. 1856: *Handbuch der litauischen Sprache von August Schleicher*. Bd. 1. *Grammatik*, Prag: Clave.

Gauta 2010 11 03

INSERTS AND THEIR TREATMENT IN JONAS JABLONSKIS' GRAMMARS

S u m m a r y

The creator of Standard Lithuanian, Jonas Jablonskis, was also a grammarian who wrote several grammar books that became widely used and that had a major impact on the work of future textbook authors and linguists. The article analyzes one grammatical (syntactical) topic, namely, the treatment of inserts by J. Jablonskis.

The study of J. Jablonskis articles revealed several issues. There had been no descriptions of inserts in pre-Jablonskis grammars though some sources had proposed various Lithuanian terms for the insert. These terms, however, were not broadly accepted. Thus the authorship of the term *įterpinys* should be ascribed to J. Jablonskis who was also the first to define the term and explain the principles of its establishment. His definition includes such features of the insert that do occur in more recent explanations, namely, the absence of grammatical relation to the other words of the sentence, a free placement in the sentence, secondary importance to the basic meaning of the sentence. J. Jablonskis paid little attention to the semantics of inserts and he treated as inserts such constructions that only had a formal intonational and punctuational feature. Some of these aspects gave rise to the tradition of narrow and broad treatment of inserts in the Lithuanian syntax.

An interesting yet linguistically unfruitful was J. Jablonskis' understanding of the insert: he treated inserts as sentences, and a sentence with an insert, in his view, was a complex sentence.

GINTAUTAS AKELAITIS

Mykolo Romerio universitetas

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius

gintautas.akelaitis@mruni.eu